

Reforma administrației publice locale:

Formula Baltică

Îndemn pentru o reformă curajoasă, bazată pe cele mai bune practici.

12 martie 2026

Vasile Tofan

„Diferența dintre un politician și un om de stat este că politicianul se gândește la următoarele alegeri, în timp ce omul de stat se gândește la următoarea generație.”

– Winston Churchill

► Scoală in Narva, Estonia
Populație 52,000

► Centru
Administrativ
Silale, Lituania,
Populație 5,000

▼ Spital in Sigulda, Letonia
Populație 11,000

▲ Gimnaziul Viljandi, Estonia
Populație 17,000

▼ Centru Sportiv Bristonas, Lituania
Populație 3,000

▲ Turi, Estonia
Populație 5,000

► Centru Cultural Smiltene, Letonia
Populație 5,000

Paradoxul de la care am pornit în această analiză:

Cum se face, că atît de des dăm statele Baltice ca exemplu de reforme de succes, dar refuzăm, insistent, de fiecare dată, să replicăm reformele lor?

Intro

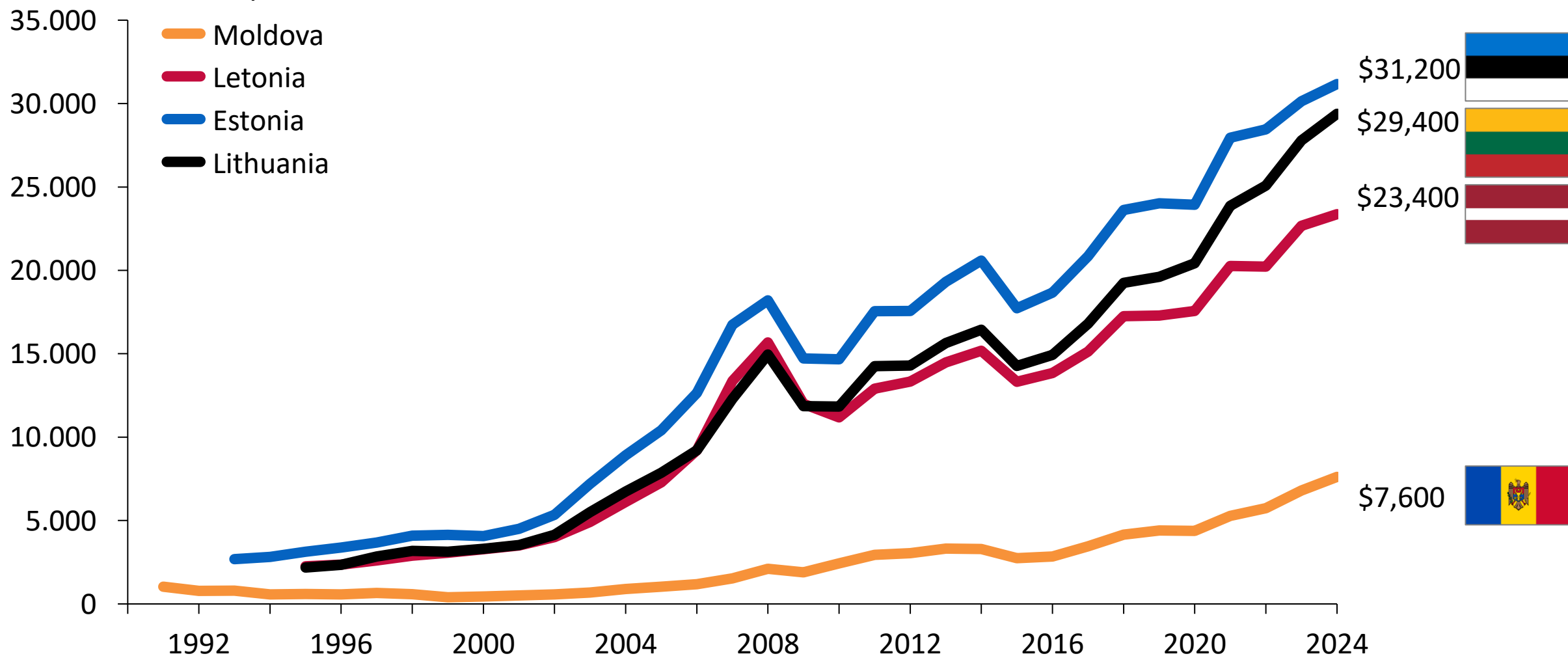
- **De la independență încoace spunem că trebuie să învățăm de la Baltici**, care ne-au întrecut dramatic la dezvoltare, eficiența sectorului public și calitatea instituțiilor – deși am pornit de pe poziții comparabile.
- **Paradoxul** este că, deși la nivel declarativ toți susținem ideea de a „învăța de la Baltici”, atunci când ajungem la reforme concrete – ezităm. Încercăm să reinventăm roata și, inevitabil, ajungem să călcăm pe aceleași greble pe care alții au călcat deja.
- **Balticii** au reușit unele dintre cele mai de succes reforme administrative din Europa, învățând la rândul lor de la nordici – în primul rând **Danemarca** și **Irlanda**. De ce nu am copia atunci abordarea lor, mai ales ca am moștenit un sistem administrativ sovietic identic?
- Guvernarea PAS demonstrează curaj încercând să reformeze **sistemul actual**, complet **rupt de realitățile demografice** și financiar falimentar.
- **Din pacate însă, reforma care se conturează e mult prea timidă.** Costuri politice și administrative mari, dar fără a produce rezultate pe măsura. Este mai bine decât nimic, dar e o **oportunitate ratată** pentru o reformă veritabilă, cu impact, după modelul Baltic.
- Reducerea numărului de **primării** de la **900 → ~300** și a **raioanelor** de la **32 → ~10** este un **pas înainte**. Dar este un **pas mult prea mic pentru problema pe care încercăm să o rezolvăm**. În zece ani, inevitabil, va trebui să venim cu o nouă reformă.
- **Letonia a „călcat pe această greblă” în 2009**, când a amalgamat **548 de primării în 119**, doar pentru a constata ulterior că acestea rămâneau oricum prea mici pentru a fi funcționale. Rezultatul: o nouă reformă, în 2021.
- Această **prezentare** vine să **învețe din cele mai bune practici de reformă administrativă**, tocmai pentru a **evita repetarea greșelilor altora** și propune o **reformă cu adevărat funcțională**.
- Cu toții **vrem ca guvernanții să aibă curajul să facă reforme veritabile**, chiar dacă sunt **nepopulare**. Reforma administrativă este o oportunitate reală de a face exact asta – de a construi un sistem gândit **pentru generația următoare, nu pentru următoarele alegeri**.

Europa 2028 – de ce ne expunem pe această reformă

- **Europa 2028 este o echipă de 28 de economiști, antreprenori și profesioniști din economia reală.**
Credem că Moldova poate face un salt economic dacă aplicăm modele dovedite din state mici de succes.
- **Suntem practicieni, nu teoreticieni.**
Credem ca deciziile trebuie luate in primul rand pe bază de analiză, eficiență și pragmatism – nu logică politică.
- **De aceea intervenim în dezbateră publică atunci când sunt în joc reforme structurale majore.**
Reforma administrației locale este una dintre aceste decizii critice, pe care suntem obligati sa o facem ca la carte.
- **Sistemul actual este profund ineficient, fragmentat, total depasit, fiind moștenit din perioada sovietică.**
În această formă, el este financiar nesustenabil și incapabil să livreze servicii publice moderne.
- **Un sistem administrativ atât de fragmentat nu poate gestiona proiecte mari și nu poate absorbi eficient fonduri europene.**
Fără administrații locale capabile, integrarea economică reală în UE devine imposibilă.
- **Dacă vrem să intrăm în Uniunea Europeană, nu o putem face cu un sistem administrativ sovietic și falimentar.**
Europa 2028 încearcă să aducă în această dezbateră analiză, bune practici și soluții testate, cu succes, in alte tari mici ca noi.
- **Miza este mult prea mare pentru a o da în bară.** Avem încă doi ani pentru a ancora ireversibil Moldova în UE și nu putem face acest pas cu o administrație publică disfuncțională. **Credem într-o abordare decisivă, fără ezitări și fără jumătăți de măsură.**

Deși am pornit din poziții comparabile, statele Baltice ne-au întrecut dramatic ca dezvoltare economică

PIB nominal / capita, USD

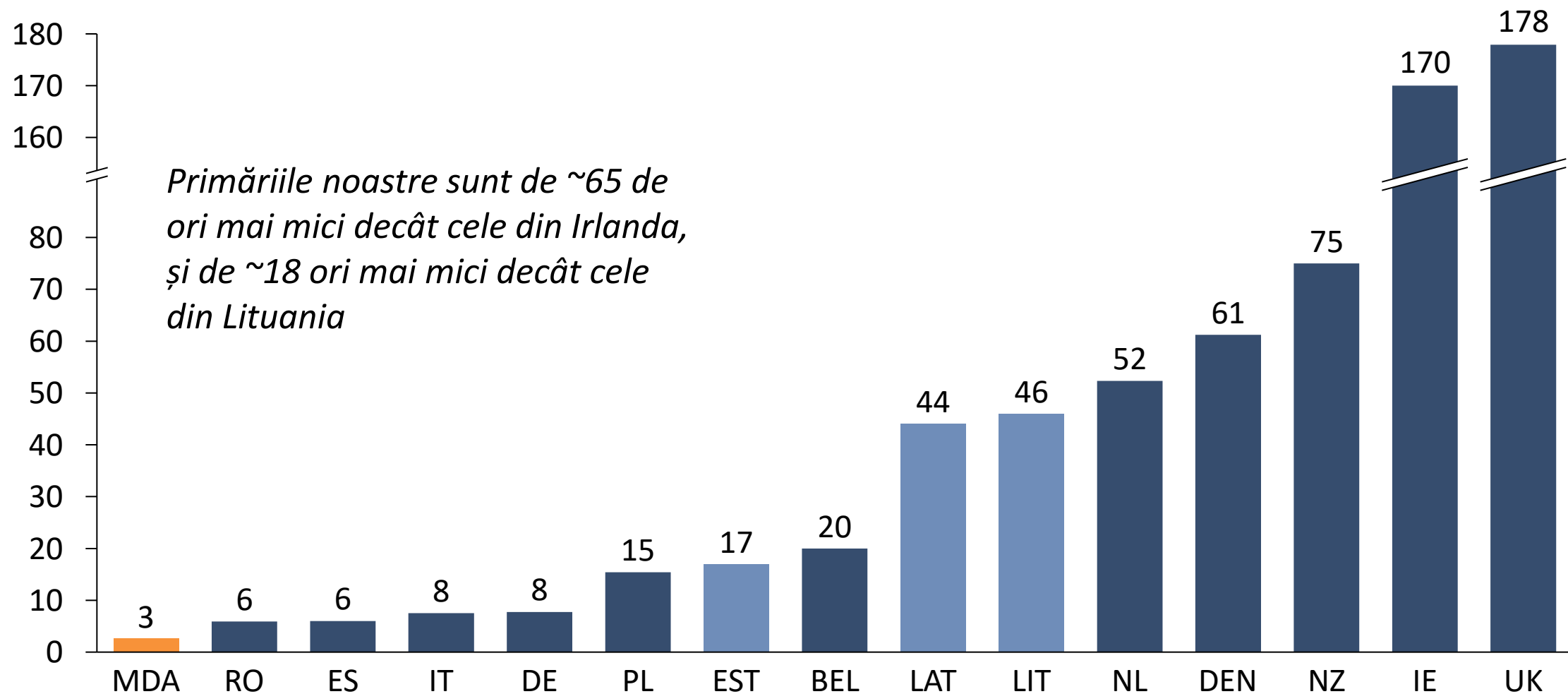
Pe lângă performanța economică, Balticii, au și printre cele mai eficiente administrații publice din lume

Eficiența guvernării, WGI ¹			Percentile	Percepția corupției, CPI ²			Scor
	#1	Denmark	99		#1	Denmark	90
	#2	Finland	99		#2	Finland	87
	#4	Netherlands	98		#3	New Zealand	87
	#5	New Zealand	98		#8	Netherlands	80
	#9	Ireland	96		#11	Ireland	77
	#15	Estonia	94		#14	Estonia	74
	#21	Lithuania	91		#34	Lithuania	61
	#31	Latvia	87		#38	Latvia	60
	#123	Moldova	38		#91	Moldova	42

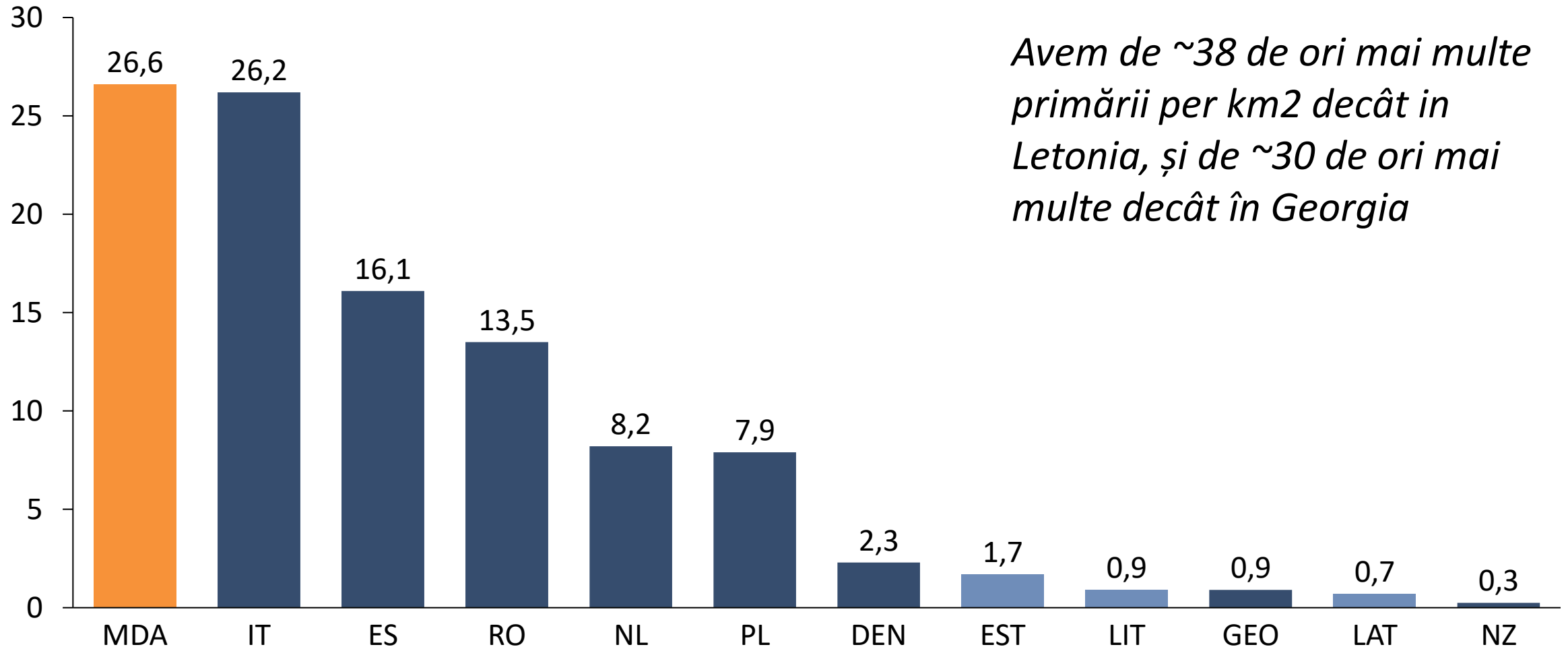
Țările mici, bine guvernate, inclusiv țările Baltice, tind să aiba primării mari, consolidate

Numarul de locuitori per primarie, # mii

Un număr mare de primării poate fi justificat în țări cu teritorii mari, dar și la acest capitol Moldova e un exemplu extrem de ineficiență

Numărul de primării per 1,000km², #

Sursa: Eurostat; OECD Local Government Statistics; National Statistical Offices; UK ONS; Statistics New Zealand; World Bank population data.

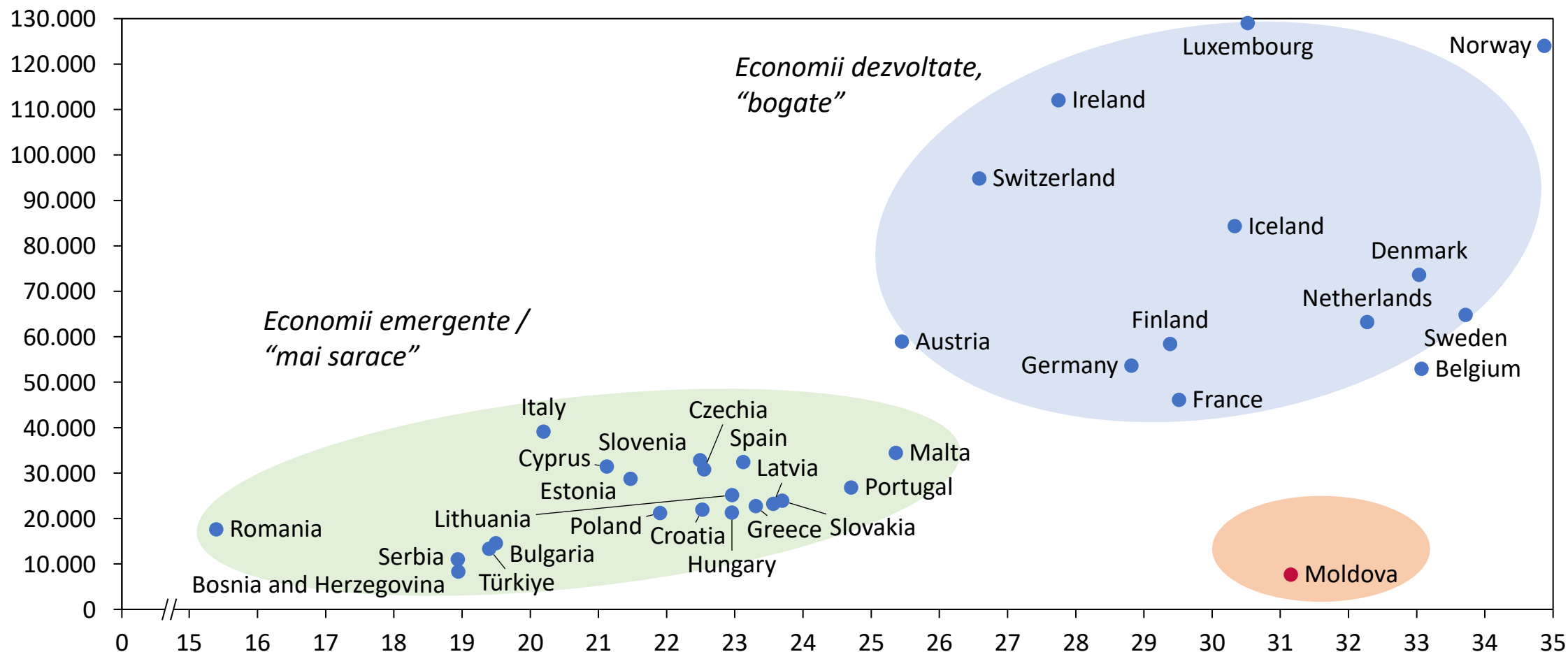
Si pentru entitățile de nivel 2, consolidarea ramane o buna practica, iar unele tari mici au abandonat acest nivel intrutotul

	Entități de nivel 2	Populația, milioane	Populație per entitate
Poland	16 voievodate	37.8	~2,400,000
Netherlands	12 provincii	17.8	~1,500,000
United Kingdom	41 counties	67	~1,600,000
Denmark	5 regiuni	5.9	~1,200,000
Romania	41 judete	19	~460,000
New Zealand	16 regiuni	5.2	~325,000
Moldova	32 raioane	2.4	~75,000
Lithuania	<i>Fără entități nivel 2 alese</i>	2.9	-
Latvia	<i>Fără entități nivel 2 alese</i>	1.9	-
Estonia	<i>Fără entități nivel 2 alese</i>	1.4	-
Georgia	<i>Fără entități nivel 2 alese</i>	3.7	-

Fragmentarea administrativă ne costă: avem un sector public umflat mult peste nivelul nostru de dezvoltare economică

Angajați sector public, % vs. PIB / capita, \$

PIB / Capita, USD nominal

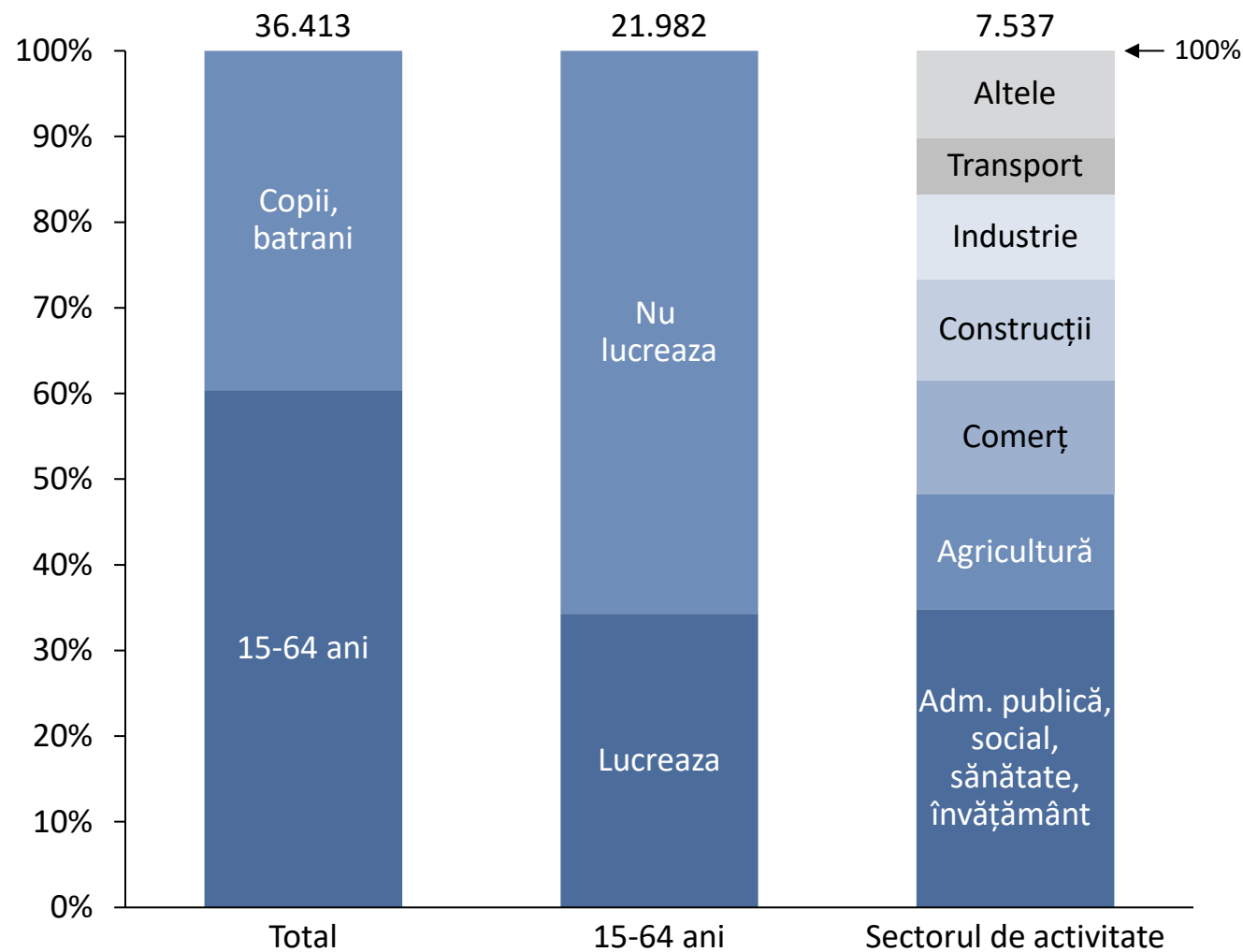
Sursa: Eurostat Labour Force Survey (NACE O+P+Q employment)

World Bank - GDP per capita (current USD)

% angajați sector public din total angajați / CAEN O+P+Q 12

În Nisporeni de exemplu, 35% din angajați sunt bugetari, de aproape 3 ori mai multi decât in agricultură, de 4 ori mai multi decât in industrie

Distribuirea Populației, raionul Nisporeni, oameni

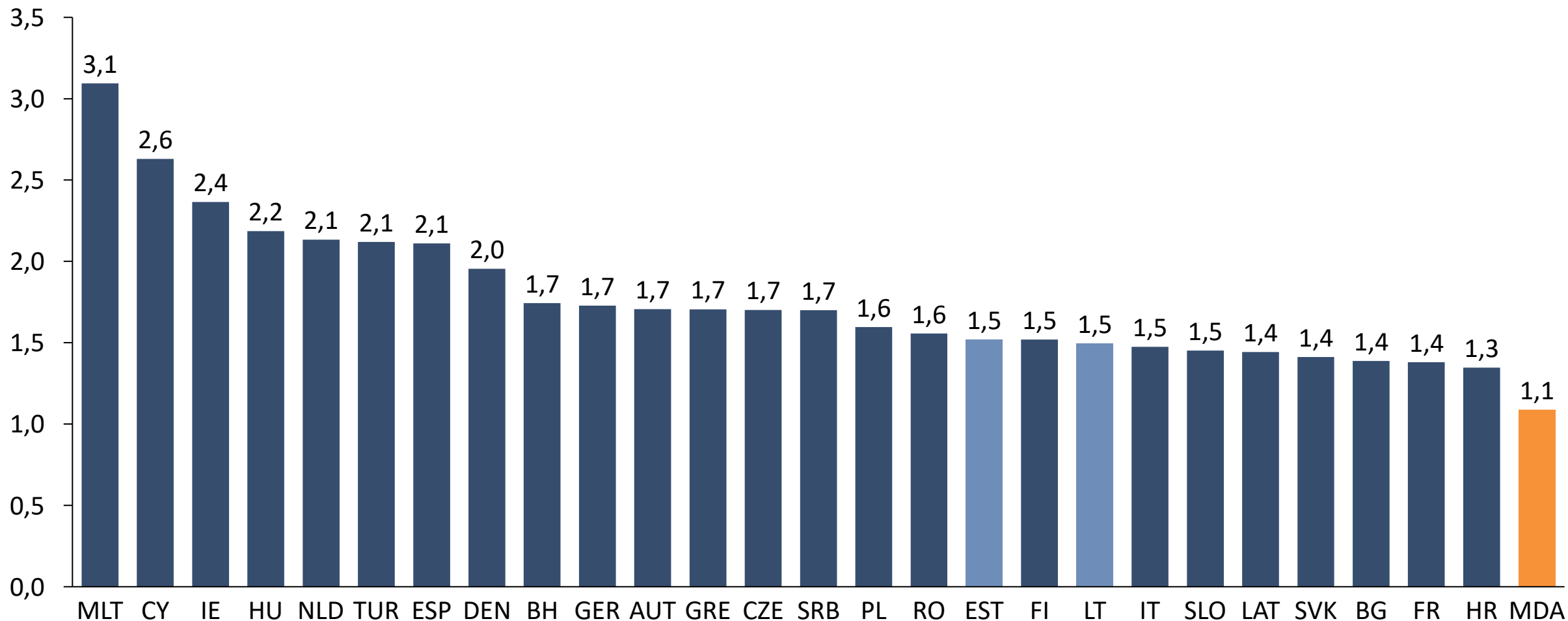

- În raionul Nisporeni, **35% din toți angajații lucrează la stat** (administrație publică, educație, sănătate, social).
- Statul angajează **de aproape 3 ori mai mulți oameni decât agricultura și de 4 ori mai mulți decât industria**.
- În multe raioane, **sectorul public a devenit principalul angajator**, nu economia reală.
- Sistemul administrativ fragmentat întreține acest model: **~900 primării + 32 raioane + instituții desconcentrate ale statului**.
- Multe primării foarte mici au **4–6 angajați administrativi**, dar baze economice minime.
- Rezultatul: **statul devine angajator de ultimă instanță**, în loc ca economia locală să creeze locuri de muncă.
- **Reforma APL este și o reformă economică**: mai puțină birocrație, mai mult spațiu pentru sectorul privat.

Modelul actual este falimentar, mai ales că deja avem cel mai mic raport dintre lucrători (inclusiv bugetari) și pensionari din Europa

Raport angajați per pensionar, #

Trebuie să recunoaștem treaz realitatea demografică pe care o avem.

Evitarea problemei și procrastinarea reformelor doar agravează problema.

Evolutia Populației 1959-2024, locuitori

	1959 ¹	1970 ¹	1979 ¹	1989 ¹	2004 ^{2/3}	2014 ^{2/3}	2024 ^{2/3}	2024 vs 1989	2024 vs 2014
Total	2 513 483	3 085 080	3 372 051	3 657 665	3 383 332	2 789 205	2 409 207	-34%	-14%
Mun. Chișinău	258 910	415 956	589 140	770 948	712 218	616 440	720 128	-7%	17%
Mun. Bălți	67 666	105 505	126 950	161 475	127 561	100 427	94 546	-41%	-6%
Briceni	77 846	81 403	82 457	85 395	78 027	65 751	46 894	-45%	-29%
Dondușeni	54 386	57 467	57 092	53 902	46 442	36 590	28 108	-48%	-23%
Drochia	84 974	93 724	94 915	96 953	87 092	70 574	53 738	-45%	-24%
Edineț	78 042	85 542	91 713	94 001	81 390	68 822	50 429	-46%	-27%
Fălești	81 270	95 143	95 865	94 014	90 320	74 923	56 039	-40%	-25%
Florești	97 939	109 262	104 385	104 680	89 389	72 887	53 264	-49%	-27%
Glodeni	53 964	61 674	65 555	64 677	60 975	48 946	35 829	-45%	-27%
Ocnîța	57 782	61 544	62 781	64 485	56 510	44 813	31 610	-51%	-29%
Rîșcani	68 040	73 981	76 847	75 527	69 454	56 317	43 652	-42%	-22%
Sîngerei	66 693	83 036	88 844	89 929	87 153	75 842	55 933	-38%	-26%
Soroca	89 174	100 938	106 062	107 834	94 986	73 520	58 609	-46%	-20%
Anenii Noi	55 269	65 908	75 986	83 630	81 710	71 815	57 687	-31%	-20%
Călărași	75 030	92 023	89 401	85 000	75 075	58 546	43 864	-48%	-25%
Criuleni	56 982	64 954	68 154	71 351	72 254	66 345	52 926	-26%	-20%
Dubăsari	31 281	31 812	31 141	31 447	34 015	27 689	21 781	-31%	-21%
Hîncești	97 934	120 919	125 451	126 513	119 762	91 856	69 462	-45%	-24%
Ialoveni	64 111	76 952	82 861	90 942	97 704	85 504	74 458	-18%	-13%
Nisporeni	52 060	61 903	65 134	67 447	64 924	47 750	36 413	-46%	-24%
Orhei	103 809	126 204	129 406	131 471	116 271	95 414	79 242	-40%	-17%
Rezina	50 586	56 020	55 027	54 817	48 105	40 801	30 243	-45%	-26%
Strășeni	72 592	85 376	88 723	92 086	88 900	75 405	61 362	-33%	-19%
Șoldănești	49 618	51 722	48 160	46 853	42 227	34 834	25 394	-46%	-27%
Telenești	61 794	76 349	74 987	74 417	70 126	56 465	41 452	-44%	-27%
Ungheni	86 741	104 545	110 264	117 364	110 545	95 681	75 804	-35%	-21%
Basarabeasca	24 814	27 776	29 889	31 612	28 978	19 950	14 914	-53%	-25%
Cahul	78 142	100 978	114 381	122 008	119 231	96 934	72 775	-40%	-25%
Cantemir	46 758	56 466	58 169	62 864	60 001	46 415	33 181	-47%	-29%
Căușeni	73 696	89 073	93 656	96 467	90 612	74 591	57 261	-41%	-23%
Cimișlia	49 624	63 048	65 667	65 267	60 925	42 534	30 986	-53%	-27%
Leova	38 809	49 510	53 414	55 354	51 056	40 743	28 835	-48%	-29%
Ștefan Vodă	63 585	71 435	73 511	75 436	70 594	58 010	42 285	-44%	-27%
Taraclia	39 113	43 953	43 213	47 966	43 154	34 279	26 435	-45%	-23%
UTA Găgăuzia	104 449	142 979	152 850	163 533	155 646	121 794	103 668	-37%	-15%

Sursa: Biroul National de Statistica, Recensamantul 2024

- **Moldova pierde populație rapid:** –34% în ultimele trei decenii. În multe raioane scăderea depășește **40–50%**.
- **Piramida demografică s-a inversat.** Avem mai mulți oameni peste 65 ani decât copii.
- **Cohortele tinere lipsesc din piramidă.** Generatia de **20-30 ani** este cea mai ingusta, creand o bomba demografica.
- **Urbanizarea e inevitabilă, e acelasi trend ca in alte țări.** Provocarea reala e daca reusim sa-i pastram in orasele de la noi, sau ii pierdem pentru orasele din Italia sau Anglia.
- **Satele mici intră într-un cerc vicios:** depopulare → capacitate administrativă scăzută → lipsă investiții → și mai multă depopulare.
- **Populiștii vor striga despre salvarea satelor,** veșnicia care s-a nascut la sat și altele. Dar lipsa reformelor e rețeta garantată ca să pierdem satele definitiv. **Daca vrem sate puternice, avem nevoie de primării puternice.**

Fragmentarea extremă a primăriilor noastre, duce la servicii sub-standard – funcții de bază pur și simplu lipsesc, blocând dezvoltarea locală

Primarie tipică, **Moldova**, ~1,500 locuitori

Functionari:

1. Primar	x 1
2. Secretar	x 1
3. Perceptor fiscal	x 1
4. Inginer cadastral	x 1
5. Contabil	x 2

$\Sigma =$ ~6

Functionari per 1000 locuitori = ~4

Primarie tipică, **Lituania**, ~45,000 locuitori

Functionari:

1. Administrare, servicii	x 40
2. Educatie	x 20
3. Social	x 40
4. Urbanistica, cadastru	x 15
5. Finante, achizitii	x 15
6. Utilitati, transport	x 10
7. Fonduri UE, dezvoltare	x 10

$\Sigma =$ ~150

Functionari per 1000 locuitori = ~3

Primăriile din Moldova nu au acoperite functii elementare din cauza scarii reduse, inclusiv:

- Aranjarea gunoistelor ✗
- Achizitii publice ✗
- Atragerea fondurilor UE ✗
- Coordonarea transportului ✗
- Administrarea drumurilor ✗
- Iluminare stradala ✗
- Politici de turism ✗
- Relatii cu business-ul ✗
- etc

Exemplu: colectarea gunoiului in satele din Estonia vs. Moldova

Administrarea deseurilor in
sate - **Estonia**

Administrarea deseurilor in
sate - **Moldova**

- In **Estonia**, doar **13%** din tot gunoiul ajunge la gunoisti, **42%** fiind **incinerat** și **33%** **reciclat**
- Colectarea organizata a gunoiului a permis crearea unor **centrale termice / electrice alimentate de gunoi**
- Doar **30%** din **populatia Moldovei** au **access la colectarea organizata a gunoiului** (Chisinau, orasele mari) **vs 95% in Estonia**; sunt **circa 5,000 de gunosti spontane** in satele Moldovei
- **Satele pur și simplu nu au capacitatea și resursele** sa organizeze colectarea organizata a deseurilor.

Exemplu: organizarea “apă-canal” in satele din Lituania vs. Moldova

Administrarea “apă-canal” in sate - **Lituania**

- **Peste 90% din populație este conectată la rețele publice de alimentare cu apă**, inclusiv majoritatea localităților rurale.
- **Aproximativ 75–80% din populație este conectată la sisteme centralizate de canalizare**, iar în mediul rural gradul de conectare depășește 60%.
- După aderarea la UE (2004), Lituania a investit **peste 1 miliard de euro** în infrastructura de apă și apă uzată, în mare parte din fonduri europene.
- **100% din apele uzate colectate sunt tratate conform standardelor UE**, inclusiv eliminarea nutrienților (azot și fosfor).
- Majoritatea satelor sunt deservite de **operatori regionali de utilități**, organizați la nivel municipal, cu capacitate profesională și financiară stabilă.
- Lituania are doar **60 de municipalități / primării**, cu o populație medie de ~45.000 locuitori, ceea ce permite economii de scară în administrarea serviciilor publice.

Administrarea “apă-canal” in sate - **Moldova**

- **Doar ~55–60% din populație este conectată la rețele publice de alimentare cu apă**, iar în mediul rural rata este semnificativ mai mică, în jur de **35–45%**.
- Majoritatea gospodăriilor din sate se bazează pe **fântâni individuale**, multe dintre ele cu probleme de calitate a apei (nitrați, contaminare bacteriologică).
- **Doar ~50–55% din populația totală are acces la sisteme de canalizare**, iar în mediul rural gradul de conectare este extrem de redus: **aprox. 10–20%**.
- În multe sate, apele uzate sunt evacuate în **fose septice improvizate sau direct în sol**, ceea ce duce la poluarea pânzei freatice și a râurilor locale.
- Numeroase stații de epurare existente sunt **învechite sau nefuncționale**, iar investițiile sunt fragmentate și dependente de donatori externi.
- Moldova are **peste 900 de primării**, 60% au 1,500 de locuitori, fără capacitate financiară și tehnică pentru a construi și opera sisteme moderne de apă și canalizare.

Exemplu: taxele locale – chiar in satele mai mari, cheltuim ~60% din taxele locale pentru ... colectarea taxelor locale

Administrarea fiscală într-o comuna tipica de 3,000-4,000 locuitori

Costuri anuale administrare fiscală:

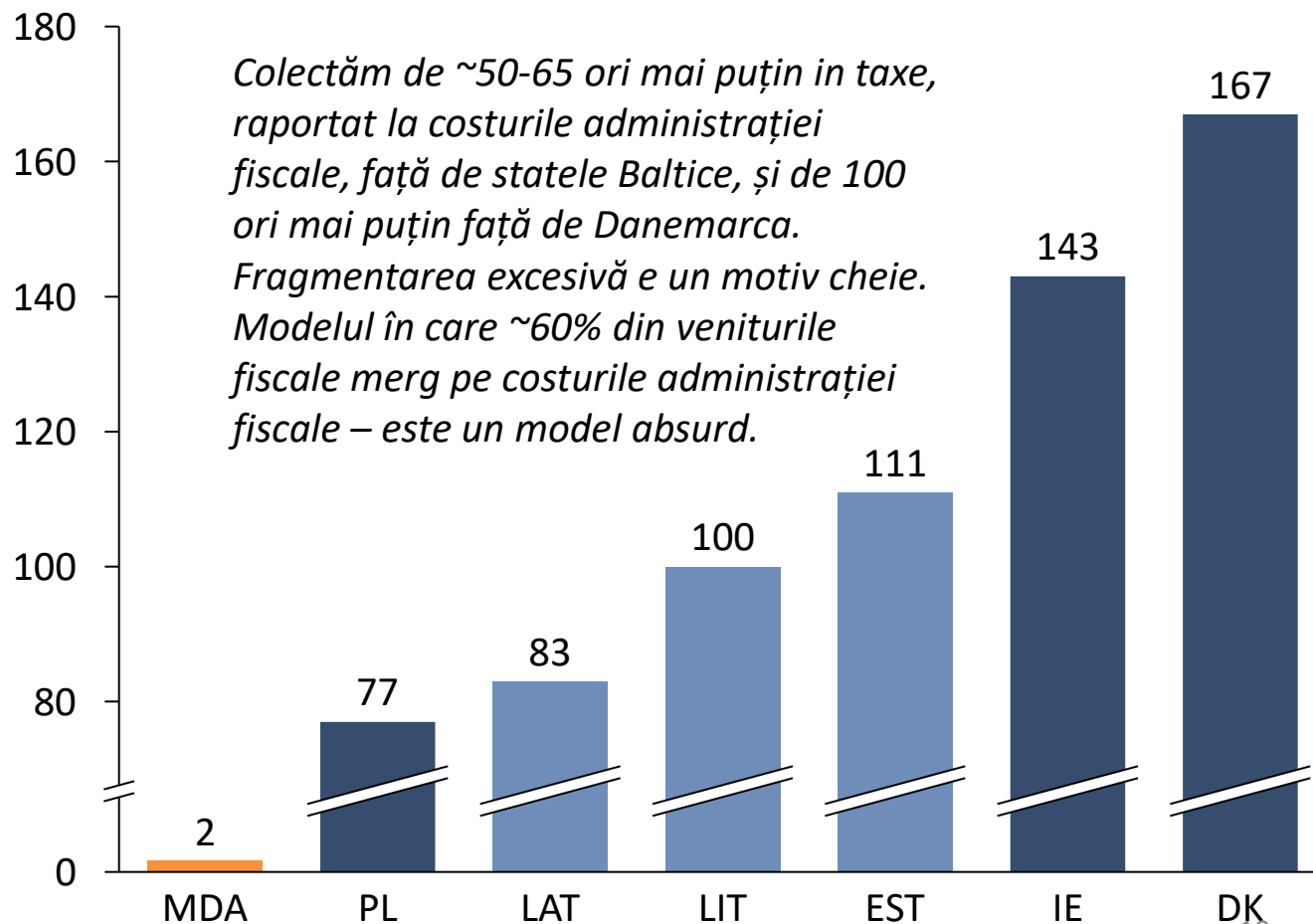
- Perceptor fiscal 2x ~400,000 MDL
- Contabil 30% ~55,000 MDL
- Administrare ~45,000 MDL
- **Total = ~500,000 MDL**

Venituri anuale din taxe, plăți locale:

- Impozit funciar ~500,000 MDL
- Impozit imobile ~150,000 MDL
- Alte venituri ~200,000 MDL
- **Total = ~850,000 MDL**

La fiecare 1 leu de costuri fiscale, colectăm 1.7 lei in venituri fiscale locale

Colectări de taxe raportate la costurile colectării i.e. **Câți EUR în taxe se colectează per 1 EUR in administrare fiscală**, raportul

Exemple de reforme administrative in alte țări: nu trebuie sa reinventăm roata (și nici să călcăm pe greble)

Reforme de **succes**, etalon:

 Danemarca (2007)

 Lituania (1994)

 Letonia (2021)

 Georgia (2006)

 Irlanda (2014)

Reforme **timide**, insuficiente:

 Letonia (2009)

 Grecia (2010)

 Ucraina (2015-2019)

Reforme **eșuate**:

 Franta

 Italia

Exemple de reforme eșuate: Franța – evitare structurală

Esența reformei:

- ~**34.900 comune** (cel mai fragmentat sistem din UE)
- Populație medie comună: ~**1.800 locuitori**
- Peste **50% din comune au sub 500 locuitori**
- Nicio reformă de consolidare forțată
- Încercări: 1971, 2010, 2015, 2019 - doar **fuziuni voluntare**
- S-au creat **EPCI / intercomunalități** (nivel suplimentar)
- Descentralizare fiscală: ~**20–25%** din cheltuieli publice locale
- Impozitare locală limitată, multe transferuri centrale

Rezultate:

- Fragmentare administrativă extremă
- Costuri administrative ridicate
- Guvernanță complexă (mai multe niveluri)
- Servicii publice inegale în mediul rural

Lecții cheie:

- Reformele voluntare nu reduc fragmentarea
- Evitarea reformei produce ineficiență permanentă
- Se creează complexitate, nu capacitate

Datorie
Publică / PIB

111%

Calitatea
guvernării

#23

Percepția
corupției

#20

Reforme eșuate: Italia – decentralizare fără capacitate locală

Esența reformei:

- ~7.900 municipalități (comune)
- ~70% au sub 5.000 locuitori
- Fragmentare administrativă ridicată
- Reformele au fost **voluntare și parțiale** (anii 1990–2020)
- Reducere limitată a provinciilor (2014)
- Încercări de fuziuni stimulate financiar
- Puține fuziuni efective realizate
- Descentralizare fiscală: **ridicată (~40–45%)**, dar inegală
- Diferențe mari între Nord și Sud

Rezultate:

- Fragmentare administrativă menținută
- Costuri administrative ridicate
- Capacitate redusă în municipalitățile mici
- Servicii publice inegale regional

Lecții cheie:

- Fuziunile voluntare au impact limitat
- Autonomia fiscală fără capacitate administrativă nu este suficientă
- Reformele graduale nu rezolvă probleme structurale

Datorie
Publică / PIB

137%

Calitatea
guvernării

#41

Percepția
corupției

#42

Reforme parțial reușite: Grecia – reforma chinuită

Esența reformei:

- Context de **criza economica, 2010**, necesitand taieri de costuri majore
- **1.034 → 325 municipalități**
- **54 prefecturi → 13 regiuni**
- Implementată în criză financiară
- Consolidare structurală, nu funcțională
- Finanțare locală redusă
- Puterea reala rămasa la centru
- Descentralizare fiscală: **~15–20%**
- Dependență mare de bugetul central

Rezultate:

- Municipalități mai mari
- Resurse financiare insuficiente
- Îmbunătățiri limitate servicii
- Nemulțumire locală persistentă

Lecții cheie:

- Dimensiunea fără resurse nu lucreaza
- Reforma în criză e mult mai dificilă
- Puterile și finanțarea trebuie aliniate

Datorie
Publică / PIB

161%

Calitatea
guvernării

#58

Percepția
corupției

#59

Reforma curajoasă: Ucraina – rezultatele în ceața războiului

Esența reformei:

- ~**11.000** primării → ~**1.470** hromade
- **490** raioane → **136** raioane
- Dimensiune medie municipalitate: ~**25.000-35.000** locuitori
- Reducere de ~87% a unităților locale; reducere de ~72% a raioanelor
- Etapă inițial voluntară (2015-2019), apoi consolidare impusă de stat (2020)
- Implementare rapidă faza finală (~1 an)
- Introducere **sistem starosta pentru sate**
- Hromadele preiau: educație, servicii sociale, infrastructură locală, urbanism
- **Descentralizare fiscală** majoră

Rezultate:

- Municipalități mult mai capabile și profesioniste
- Investiții locale accelerate
- Servicii publice mai uniforme
- Reforma a devenit rapid ireversibilă

Lecții cheie:

- Decizie centrală necesară, nu doar voluntariat
- Dimensiunea creează capacitate reală
- Banii trebuie să urmeze competențele
- Cost politic temporar, beneficii rapide

Datorie
Publică / PIB

49%*

Calitatea
guvernării

#125

Percepția
corupției

#104

Reforme de succes: Danemarca – probabil cea mai bine guvernată țară din lume

Esența reformei:

- 271 → 98 municipalități
- 13 județe → 5 regiuni
- Dimensiune medie municipalitate: ~55.000 locuitori
- Fuziuni **obligatorii**, impuse de stat
- Reformă implementată într-un singur ciclu
- Municipalitățile preiau sănătate primară, educație, utilități
- Descentralizare fiscală: ~60% din cheltuieli publice
- Impozit local pe venit semnificativ

Rezultate:

- Municipalități foarte puternice financiar
- Servicii publice uniforme la nivel național
- Economii de scară clare
- Capacitate mare de investiții locale

Lecții cheie:

- Reformele radicale funcționează
- Dimensiunea creează capacitate reală
- Costul politic este temporar

Datorie
Publică / PIB

30%

Calitatea
guvernării

#3

Percepția
corupției

#1

Reforme de succes: Irlanda – cele mai consolidate primării din Europa, într-o țară cu o cultura veche rurală, ca în Moldova

- Sistem **administrativ** deja foarte **concentrat** (~34 autorități locale la ~4.6 mil. locuitori)
- **Reforma 2014** a **simplificat** și mai mult sistemul, eliminand 80 “town councils”
- Structură administrativă simplă: **guvern central + municipalități puternice**
- **31 municipalități** (county / city councils)
Populație medie: ~170.000 locuitori
- **Fără nivel 2, regional, politic ales.**
Regiuni doar pentru planificare
- Municipalitățile gestionează: **urbanism, infrastructură, dezvoltare economică, servicii locale**

Rezultate:

- Implementare rapidă a proiectelor de **infrastructură**
- **Coordonare** eficientă între **nivelul local și central**
- Absorbție ridicată a **fondurilor europene**
- **Servicii uniforme** pe întreg teritoriul

Lecții cheie:

- Municipalitățile mari → **capacitate reală**
- **Structura administrativă simplă** funcționează cel mai bine
- **Nu este nevoie de nivel regional politic** într-o **țară mică**

Datorie
Publică / PIB

44%

Calitatea
guvernării

#8

Percepția
corupției

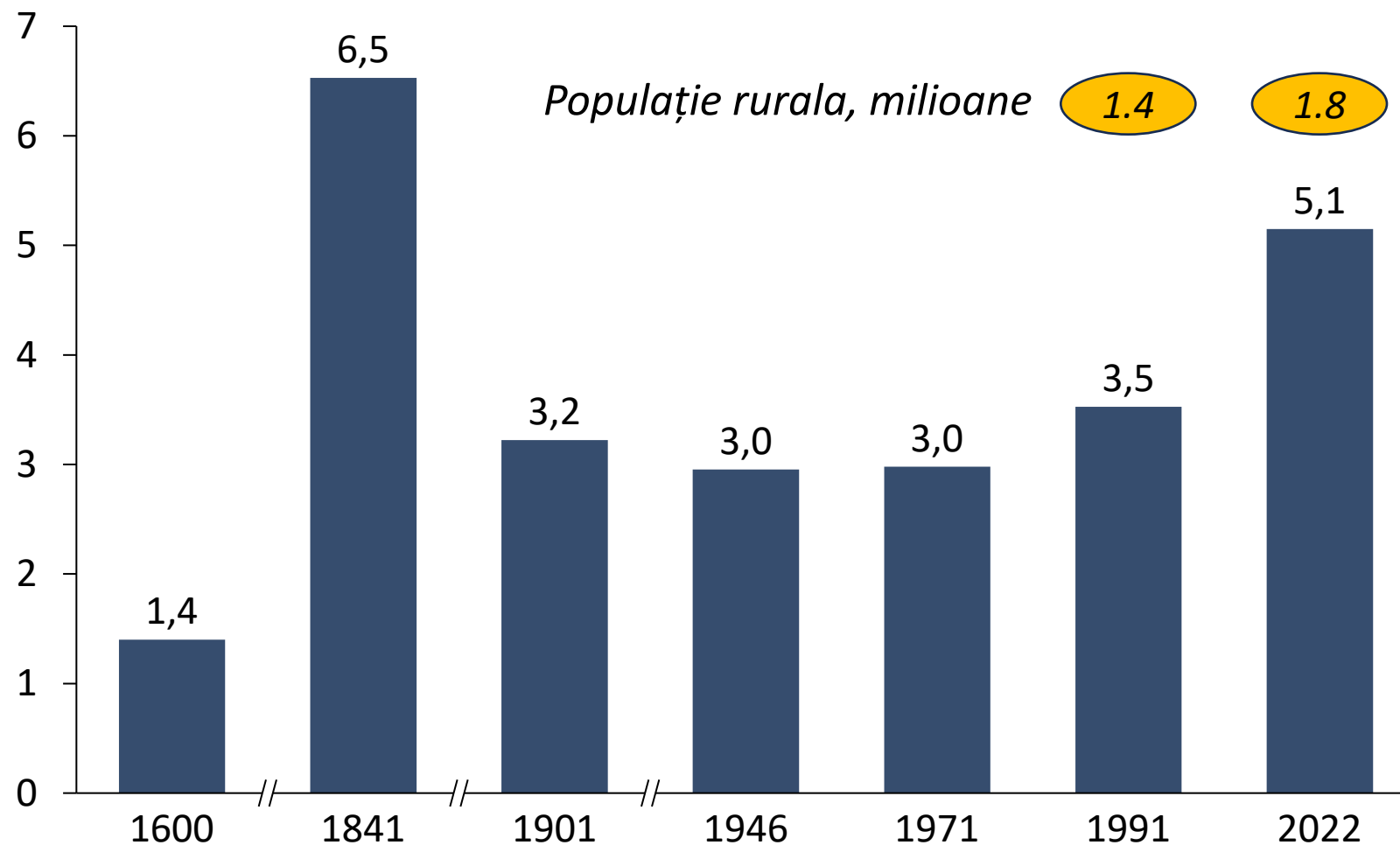
#10

Irlanda e și un exemplu extraordinar de revenire demografică, și de creștere a satelor, în pofida municipalizării ambițioase

Evoluția populației Irlandei, milioane oameni

- **Irlanda** e un exemplu excelent de **revenire demografică**, foarte relevant pentru Moldova
- E și un exemplu ca o **reforma administrativă** ambițioasă contribuie la renasterea satelor, contrar populistilor care spun contrariul, Irlanda crescând populația rurală cu 400mii în 20 de ani
- **Primării mici**, fără resurse = **degradare și erodare** a populației în sate

Reforme de succes: Lituania – reforma etalon, timpurie

Esența reformei:

- Trecerea de la ~500+ “primării” la municipalități la scurt timp după independență
- Crearea a ~60 municipalități
- Dimensiune medie: ~45.000 locuitori
- Eliminarea nivelului de raioane
- Reformă post-independență
- Model stabil, neschimbat 30 de ani
- Municipalități responsabile de utilități
- Descentralizare fiscală: ~30%
- Operatorii regionali de apă și canalizare

Rezultate:

- ~90% conectare la apă
- ~75% conectare la canalizare
- Absorbție eficientă fonduri UE
- Servicii publice stabile

Lecții cheie:

- Consolidarea timpurie evită reforme repetate
- Municipalitățile medii sunt sustenabile
- O țară compactă, nu are nevoie de un număr mare de municipalități

Datorie
Publică / PIB

38%

Calitatea
guvernării

#36

Percepția
corupției

#34

Reforme de succes: Georgia – reforma rapida, stil Saakașvili

Esența reformei:

- ~1.000 unități → ~65 municipalități
- Reformă „big bang”, foarte rapidă
- Impusă central in perioada Saakasvili
- Parte din agenda anti-corupție
- Eliminarea administrațiilor satești
- Puteri concentrate la nivel municipal
- Raioanele eliminate
- Descentralizare fiscală: ~20–25%
- Control central puternic
- Servicii publice superioare, prin centre multi-functionale

Rezultate:

- Capacitate administrativă crescută
- Corupție locală redusă
- Decizii mai rapide
- Implementare infrastructură accelerată

Lecții cheie:

- Viteza reduce blocajele
- Fragmentarea favorizează corupția
- Statul trebuie să impună reforma

Datorie
Publică / PIB

39%

Calitatea
guvernării

#69

Percepția
corupției

#49

Reforma în 2 acte: Letonia – prea timid din prima, reparat după

Esența reformei:

- 2009: **548** → **119** (prea timid)
- 2021: **119** → **43**
- Două valuri de reformă
- Prima reformă bazată pe compromis politic
- A doua impusă mai ferm
- Dimensiune medie finală: **~44.000 locuitori**
- Descentralizare fiscală: **~30%**
- Dependente de transferuri centrale

Rezultate:

- Prima reformă: impact limitat
- A doua: capacitate reală creată
- Planificare regională îmbunătățită
- Servicii mai coerente

Lecții cheie:

- Reformele timide eșuează
- Cost politic plătit de două ori
- Mai bine o reformă profundă din prima

Datorie
Publică / PIB

44%

Calitatea
guvernării

#45

Percepția
corupției

#36

Lecții cheie pentru o reformă de succes (nu reinventăm roata)

1

Municipalități mari = capacitate reală

40–60.000+ locuitori în state mici, compacte (Danemarca, Olanda, Baltice)

2

Reforma trebuie decisă ferm, rapid, top-down

Amalgamarea voluntare nu lucrează; trebuie vointa politică (Georgia, Latvia)

3

Structură simplă: fără nivel 2 regional politic inutil (i.e. fără raioane)

Central + municipalități puternice (Estonia, Letonia, Irlanda)

4

Banii trebuie să rămână local

Autonomie fiscală reală = servicii mai bune (Danemarca)

5

Identitatea locală se păstrează fără primării separate

Starosta / reprezentanți locali (Polonia, Ucraina)

6

Cost politic temporar, dar beneficii rapide și ireversibile

Opoziție inițială inevitabilă, dar acceptare după (Letonia, Georgia)

Greșeli care trebuie evitate (nu călcăm pe greble)

- 1** **Reforme timide, cu comasări prea mici**
Necesită un al doilea val de reformă (Letonia 2009 → 2021)
- 2** **Focus pe amalgamare strict voluntară**
Blocaj și fragmentare persistă (Ucraina pre-2020)
- 3** **Păstrarea nivelului 2 (raioane) fără rol clar**
Costuri mari, valoare redusă (multe state post-sovietice)
- 4** **Municipalități prea mici pentru capacitate functională**
Administrații slabe, fără specialiști (model tipic regional)
- 5** **Fără descentralizare fiscală reală**
Autoritate fără bani = reformă formală (mai multe state din SEE)
- 6** **Comunicare slabă și compensații insuficiente**
Rezistență politică mai mare decât necesar

Contururile reformei planificate indică o abordare mult prea timidă = costuri de perturbare, dar fără beneficii suficiente

Contururile reformei planificate:

- 1 Primării de la ~900 → ~300
- 2 Raioanele, de la 32 → ~10
- 3 Beneficii monetare vs decentralizare fiscală
- 4 Focus pe amalgamarea între sate

- 1 La circa ~8,000 locuitori per primărie, scara rămâne mult prea mică pentru o administrație eficientă. **Lecția Letoniei**, care a descoperit că chiar și ~15,000 locatari per primărie e prea puțin, și au venit cu o reformă repetată.
- 2 Reducerea numărului raioanelor la ~10, e un pas înainte, dar insuficient. Pentru o țară de dimensiunea Moldovei **nu avem nevoie de un nivel 2 artificial. Lituania, Letonia, Estonia, Georgia, Irlanda** – țări de talia noastră, au **anulat nivelul 2 și sunt ok**.
- 3 Amalgamarea trebuie stimulată **nu prin plăți din buget, ci prin decentralizare fiscală reală**, care ar păstra banii mai aproape de contribuabili și **ar crea concurență între municipalități pentru a atrage și deservi business-ul**.
- 4 Fortând amalgamarea între sate, se creează tensiuni identitare (“de ce primăria e în satul x dar nu în y”, “satul z a trisat la recensământ, noi avem mai mulți locatari, dar primăria merge la ei” etc). E **necesară o soluție care ar elimina astfel de dispute identitare locale**.

Formula Baltică: 40 de municipalități puternice, financiar sustenabile, geografic și identitar înțelese pentru toata lumea

1. Anenii Noi	21. Hîncești
2. Basarabeasca	22. Ialoveni
3. Bălți	23. Leova
4. Briceni	24. Nisporeni
5. Cahul	25. Ocnița
6. Cantemir	26. Orhei
7. Călărași	27. Rezina
8. Căușeni	28. Rîbnița
9. Ceadîr-Lunga	29. Rîșcani
10. Chișinău	30. Sîngerei
11. Cimișlia	31. Soroca
12. Comrat	32. Strășeni
13. Criuleni	33. Șoldănești
14. Dondușeni	34. Ștefan Vodă
15. Drochia	35. Taraclia
16. Dubăsari	36. Telenești
17. Edineț	37. Tighina
18. Fălești	38. Tiraspol
19. Florești	39. Ungheni
20. Glodeni	40. Vulcănești

- **Municipalități suficient de mari pentru a avea capacitate reală,** specialiști, planificare, proiecte mari
- **Structură administrativă simplă,** fără nivel regional politic intermediar
- **Capacitate reală de absorbție a fondurilor europene**
- **Servicii publice moderne pentru sate,** apă, canalizare, salubritate, transport
- **Economii majore în administrație,** reducand numarul oamenilor in autoritatile locale, canalizand resursele in sectorul real
- **Competiție între municipalități pentru investiții și locuitori,** creand presiune structurala pentru ca municipalitatile sa imbunatateasca in continuu oferta lor investitionala și rezidentiala
- **Model aliniat cu cele mai eficiente state europene,** repetand modelul din Lituania, Letonia, Estonia, Danemarca sau Irlanda, tari mici ca noi, care au construit administratii locale excelente
- **Identitar și geografic** – amalgamarea in baza actualelor centre raionale e cea mai logica, **evitand tensiunile locale intre sate**

Formula Baltică: 40 de municipalități puternice, financiar sustenabile, geografic și identitar înțelese pentru toata lumea

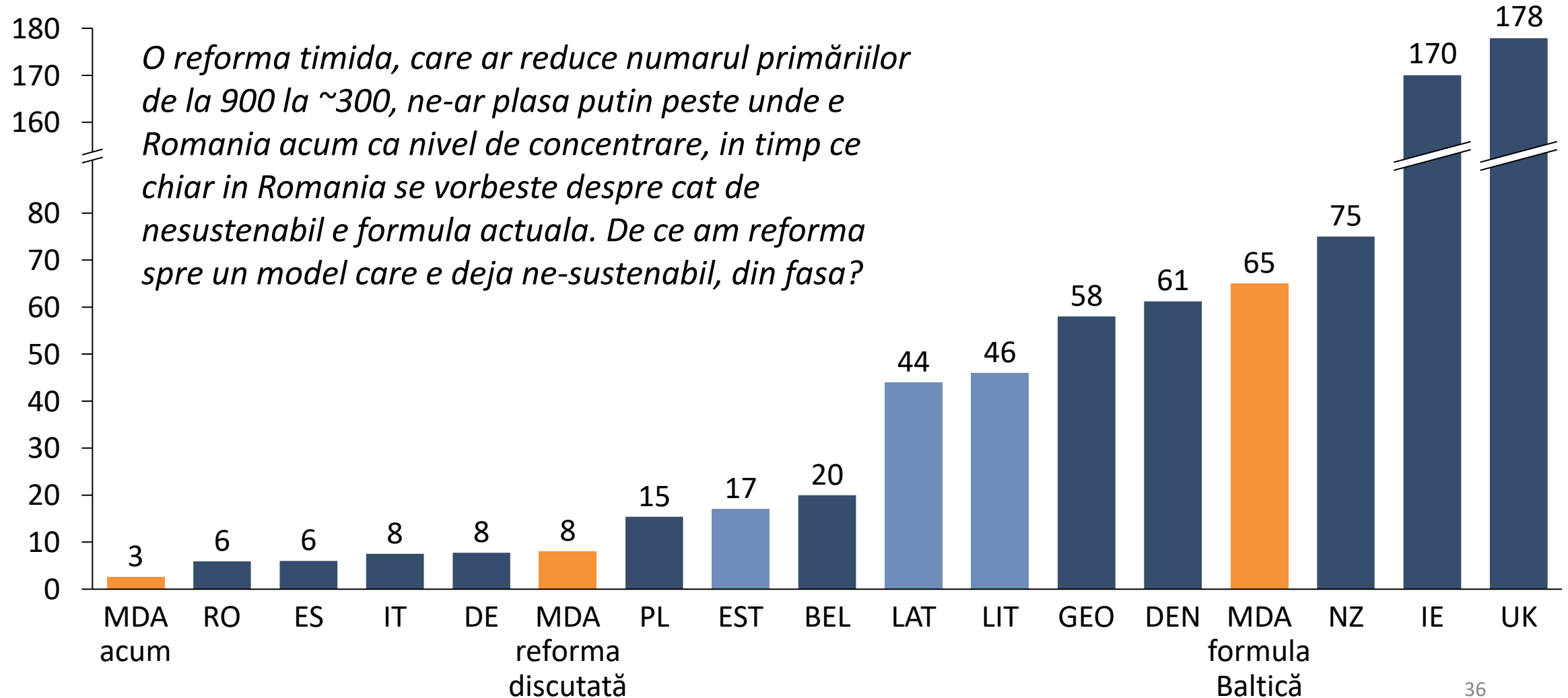

- 1 Primării de la ~900 → 40 municipalități¹
- 2 Raioanele – eliminate, dispăre nivelul 2
- 3 Decentralizare fiscală veritabilă
- 4 Amalgamarea în jurul centrelor raionale

- 1 Media de locuitori per primărie ar crește la ~65,000, peste **Lituania**, similar cu **Danemarca**, deși mult sub **Irlanda**. Un nivel care ar permite servicii către cetățeni mult superioare, și o scară sustenabilă de operare.
- 2 **Nivelul 2 administrativ – raioanele – urmează să dispară.** O țară mică, atât de compactă ca **Moldova**, nu are nevoie de niveluri administrative cu valoare practică redusă. Serviciile urmează să se împartă între primării și guvernarea centrală, ca în **tarile Baltice** sau **Irlanda**.
- 3 **50% din profitul persoanelor juridice și 2 puncte procentuale din TVA**, urmează să fie rămană în **bugetul local**, stimulând autoritățile locale să concureze pentru a atrage rezidenți și business-uri, să ofere servicii mai bune.
- 4 Amalgamarea în jurul centrelor raionale creează o **formula uniformă, obiectivă**, care previne disputele. Logistic, **centrele raionale sunt des mai accesibile ca transport, decât satele vecine**, facilitând accesul la servicii. **Prețori**, pentru **clustere de sate**, asigură **vocea locală**.

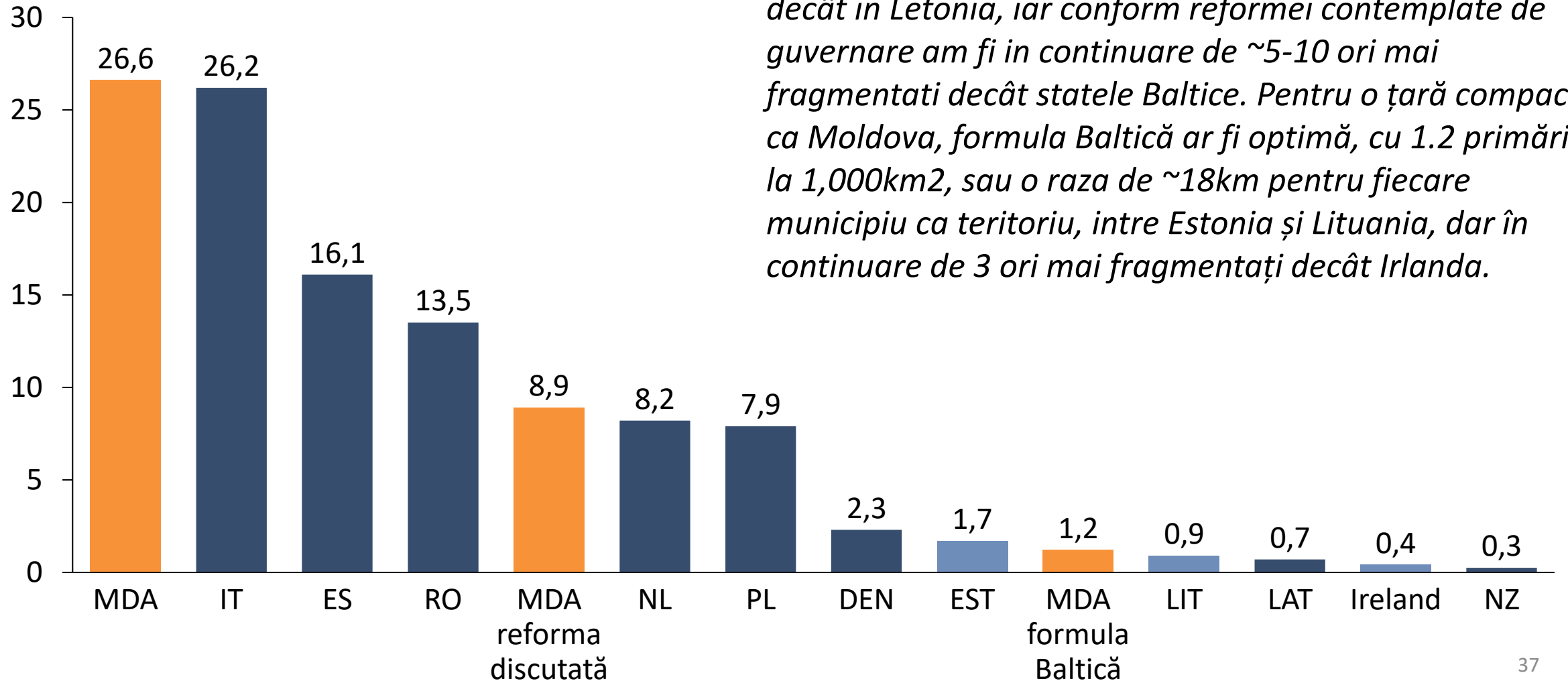
Formula Baltică ar crea scara necesară pentru o administrare cu adevărat eficace a satelor, conform celor mai bune practici

Numarul de locuitori per primarie, # mii

Ca și amprenta geografică, Formula Baltică ar asigura o primărie într-o rază de circa ~18km in medie, sub Lituania, Irlanda sau Letonia

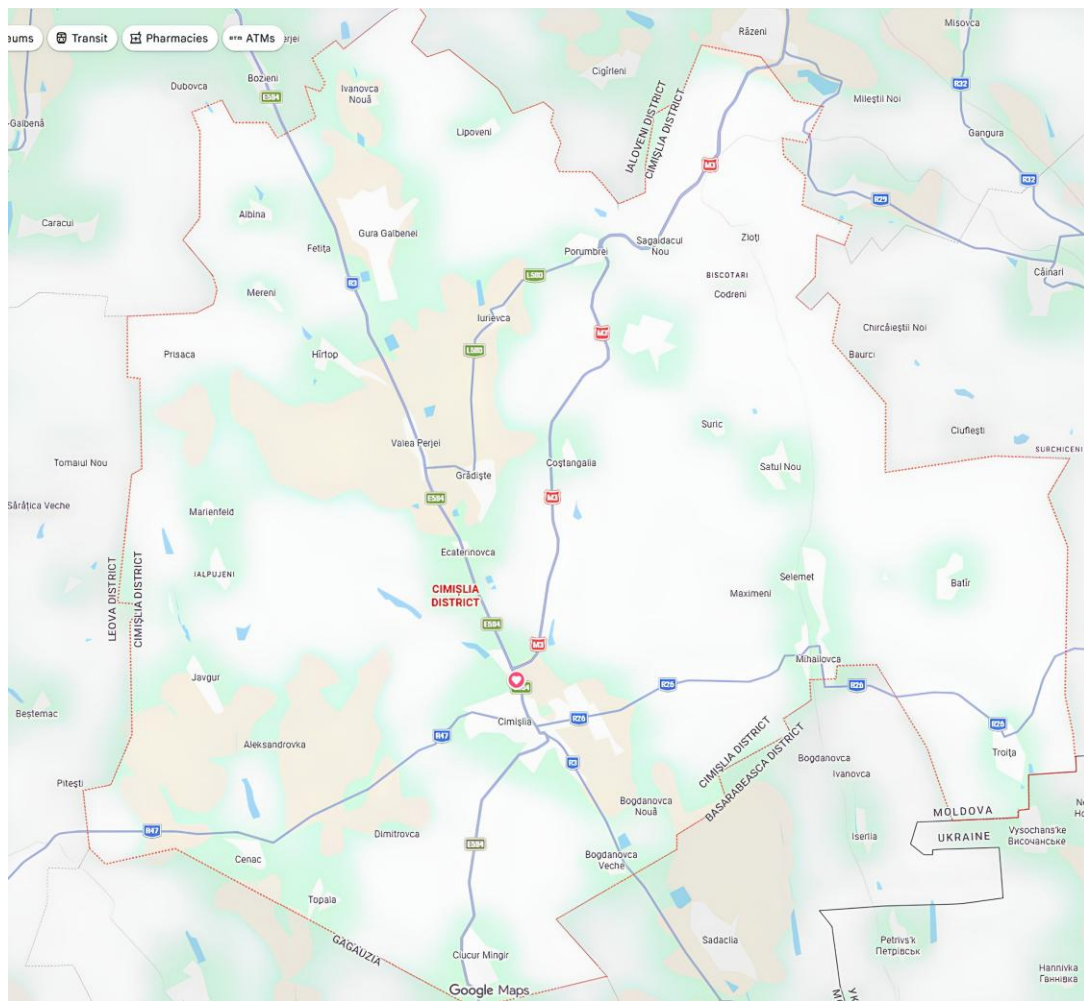
Numarul de primării per 1,000km², #

Avem astazi de ~38 de ori mai multe primării per km² decât in Letonia, iar conform reformei contemplate de guvernare am fi in continuare de ~5-10 ori mai fragmentati decât statele Baltice. Pentru o țară compacta ca Moldova, formula Baltică ar fi optimă, cu 1.2 primării la 1,000km², sau o raza de ~18km pentru fiecare municipiu ca teritoriu, intre Estonia și Lituania, dar în continuare de 3 ori mai fragmentați decât Irlanda.

Centrele raionale sunt logistic cel mai bine conectate cu satele din jur, deci ca accesibilitate, municipalizarea in baza acestora e cea mai logica

Exemplu – “Municipiul Cimislia”

- **50 sate organizate astăzi în 22 primării**
fragmentare administrativă foarte mare pentru un teritoriu mic.
- **Populația raionului a scăzut dramatic:**
65 mii (1989) → 61 mii (2004) → 49 mii (2014) → **31 mii (2024).**
- **În timp ce populația s-a înjumătățit, structura administrativă a rămas aproape neschimbată.**
- **Amalgamarea de la 22 la ~7 primării, nu e o solutie sustenabila**
noile primării ar avea ~3-4 mii oamenii, o scara tot mult prea mica
- **Cimișlia este deja centrul natural al regiunii**
spital, licee, piață, servicii publice, transport.
- **Majoritatea satelor sunt la doar 15-35 minute de oraș**
aprox. 10–30 km distanță.
- **Rețelele de transport sunt deja organizate radial spre Cimișlia,**
nu între sate.
- **Un municipiu unic de ~30 mii oameni ar crea capacitate reală**
pentru infrastructură, utilități și proiecte finanțate din fonduri UE.

Cum rămâne cu reprezentarea locală în sate? Soluția: introducerea sistemului de pretori locali + centre de servicii moderne

		Reprezentare locală	#	Reprezentant la / locuitori	Mecanismul de numire	Responsabilități
	Lituania	Seniūnas	~550	~5,000	Numit de municipalitate	Servicii locale, administrare comunitară
	Estonia	Külavanem	~1,000	~1,500	Ales de comunitate	Reprezentare sat, coordonare comunitară
	Letonia	Pagasta	~500	~3,700	Numit de municipalitate	Servicii locale, administrare comunitară
	Polonia	Sołtys	~40,000	~1,000	Ales de comunitate	Reprezentarea satului în primăria consolidată
	Ucraina	Starosta	~7,000	~5,300	Aprobat de consiliu	Reprezentarea satului în primăria consolidată
	Franta	Maire délégué	~2,000	~34,000	Fost primar	Reprezentarea satului în primăria consolidată

În cadrul formulei propuse, Moldova ar putea avea ~300 de pretori, sau unul la ~5mii locuitori, care ar reprezenta clustere de sate, în cadrul municipiilor noi formate. Aceștia ar putea fi numiți de primarii municipiilor cu aprobarea consiliilor locale.

Concluzii

- Moldova nu poate deveni un stat european cu o administrație **sovietică, fragmentată și falimentară**.
- **Statele baltice au reușit** pentru că au avut **curajul reformelor structurale** – inclusiv administrative.
- **Primăriile mici** nu protejează **satele** – le **condamnă la stagnare**.
- **Municipalitățile puternice** creează capacitate reală: **servicii publice, investiții** și absorbție de **fonduri europene**.
- Dacă facem reforma, **trebuie să o facem bine** – **nu cu jumătăți de măsură** care vor necesita o nouă reformă peste 10 ani (greșeala Letoniei).
- Modelul propus: **40 municipalități puternice, fără nivel 2** regional ales, cu **reprezentare locală** prin **pretori, centre de servicii moderne** și **decentralizare fiscală** autentică.

„Diferența dintre un politician și un om de stat este că politicianul se gândește la următoarele alegeri, în timp ce omul de stat se gândește la următoarea generație.”

– Winston Churchill